

Momente și schițe din actualitatea literară

Petru Ursache

■ În perioada 10-17 iulie, a avut loc a șaptesprezecea ediție a festivalului internațional *Nopțile de poezie de la Curtea de Argeș*, organizat – în pofida crâncenei crize economico-financiare și a și mai crâncenei obstrucții a tot ce înseamnă act de cultură în zilele noastre – de poeții Carolina Ilica și Dumitru M. Ion. Au fost prezenți poeți din douăzeci și ceva de țări de pe câteva continente (din Oceania n-a fost nimeni!, de înțeles; din România nimeni (cu excepția Argeșului) - o tristă premieră!). Seară de seară, recitaluri poetice, întâlniri cu cititorii din oraș, spectacole extraordinare etc. Festivalul s-a încheiat cu festivitatea de premiere: Premiul European pentru poezie: Dinko Telekan (Croatia), Premiul Orient-Occident pentru arte: Ionuț Cârștea (România), Marele premiu național pentru literatură: Marin Ioniță, colegul nostru decan de vârstă, redactor al revistei din 1966 până acum și Marele Premiu Internațional pentru Poezie: Luz Mary Giraldo (Columbia). Tema poetică a ediției din acest an: *Magi și muze*. Cam doi participanți s-au păstrat în litera și spiritul ei: Carolina Ilica și Marin Ioniță.

■ Într-o zi caniculară de august s-a stins și distinsul și bonomul domn Petru Ursache. Scria aplicat, meticolos, cu prodigioasă acribie; e poate ultimul mohican al acestui mod elaborat de a scrie. L-am cunoscut și ne întâlneam în ultimii șapte-opt ani, primăvara, la *Zilele Convorbiri Literare* de la Iași. Ne intersectam ca din întâmplare în holul hotelului Moldova unde se deschidea de obicei festivalul lui Cassian. Ne așezam pe vreo bordură de beton, cu un pahar în mână (eu, că dumnealui era, se pare, un ascet din acest punct de vedere) și tăifășuiam. În ultimii ani a publicat o serie de cărți într-un ritm extraordinar pentru un octogenar, ba chiar pentru orice vârstă. Mi-a trimis, în ultimii trei ani, însoțite de autografe cu dedicații măgulitoare *Omul din Calidor* (o monografie originală Paul Goma), *Eros&Thanatos* (o la fel de monografie Cezar Ivănescu – „un prieten ales”, cum îl numea pe poet), *Miorița, dosarul mitologic al unei capodopere, Bucătăria vie: file de antropologie alimentară...* Cărturar adevărat, profesor universitar o viață, de care și astăzi îmi vorbesc cu respect foști studenți, acum respectabili critici și istorici literari sexagenari și septuagenari, lasă în urmă un nume de prestigiu. Dumnezeu să-l odihnească în pace pe distinsul domn Petru Ursache, cel mic de stat, dar înțelept și cu ochii veșnic vii!

■ Găsim în *Dacia literară* nr. 118-119(7-8)/2013, la rubrica *Reclama de altădată*, meniul de la restaurantul Hotelului Binder „unde au avut loc o parte din banchetele *Junimii* (Măiorescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici etc.)”. Iată dar ce cuprindea un „Menu du diner 11(23) septembre 1883: Potage Croute au pot/ Consomme aux Rasoles de Volaille/Mayonnaise de Poisson/Filet de Poisson frit/Chiga au nature/

Gigot de mouton Breton/Filet de Beuf jardiniere” etc., etc. Așadar, sărmăluțele și cârnații și fleicile lui Creangă de la Hanul Trei Sarmale sunt legendă și atât!

■ Magda Ursache scrie un eseu amplu și, ca de obicei, bine documentat, în *Pro Saeculum*, nr. 3/4/2013, despre dubla măsură a CNSAS în a cântări (ne)vinovăția de colaborare cu Secu a unuia, a altuia, în special a scriitorilor după interesele politice ale cui trebuie. Reproducem doar un fragment: „Ce s-a reușit bine? Ca breasla să fie socotită o adunătură de lichele și vărfurile literare să fie compromise. CTP deține recordul calomnierii, scriind despre Goma că ar fi fost...lingușitorul lui Ceaușescu, pentru el Goma fiind Gomora. Precizare necesară: Goma a fost exclus din UR, în aprilie '77, când era sub arest, la indicația venită de la Securitate. Comitetul care a semnat excluderea a colaborat sau nu cu Organa? Singurul scriitor care a încercat, atunci, să-l ajute pe Goma să publice o carte, convins fiind că o carte tipărită e cea mai bună apărare contra Securității, a fost N. Breban. A făcut-o dintr-un dezvoltat simț al prieteniei. Nu-i aberant să vezi „un act de poliție politică” în intervenția lui la Cornel Burtică și la Pleșiță? Și ce aiureală să-l pui pe Breban în aceeași oală cu Pleșiță, pentru că nu i-a condamnat „atrocitățile” (contra lui Goma). Ba chiar le-ar fi provocat. Breban „a îngrădit dreptul la viață privată”, cum sună concluzia CNSAS? Cum? Intervenind ca mama prietenului Matei Călinescu să obțină pașaport pentru SUA? Sau rugându-l pe Pleșiță, întâlnit întâmplător în curtea UR, să-l elibereze pe Ion Negoitescu, arestat de două zile?...” Și, finalul parabolic: „Când organele au venit să-l aresteze pe Dim. Cuclin, i-au cerut compozitorului să predea armele ascunse în casă. El le-a întins stiloul. Asta da, armă în lupta de clasă intelectuală. Imperialul prozator și eseist Nicolae Breban o deține”.

■ Revista *Curtea de la Argeș* a împlinit luna aceasta trei ani. Academicianul Gheorghe Păun, realizatorul de lună de lună a revistei a sărbătorit cum se cuvine evenimentul. Pe 10 august, în sala mare a Centrului de Cultură și Arte din Curtea de Argeș a fost plin de invitați din județ, din țară și din Republica Moldova, colaboratori ai revistei, dar și iubitori pur și simplu ai gazetei. Actorii Eugen Cristea și Cristina Deleanu au recitat poeme, Maria Caley a cântat la pian, rapsodul Ion Crețeanu s-a acompaniat cu cobza... Cu același prilej s-a vernisat o expoziție colectivă de pictură și s-au lansat mai multe cărți, unele publicate în serial tocmai în *Curtea de la Argeș*. Au participat, printre alții: Nicolae Dabija, Horia Bădescu, Mihail Diaconescu, Ion Pătrașcu, Mircea Opriță, Alexandru Mironov, Ion C. Ștefan, Mona Vâlceanu, Spiridon Cristoccea, Filoftea Pally, Florentin Popescu. Urâm suratei noastre mai tinere la mulți ani! (D.A.D.)

Eveniment editorial

Dicționarul subiectiv de literatură – Argeș (Editura Ordessos, Pitești 2012)

Criticul și istoricul literar Sergiu I. Nicolaescu, cel mai longeviv redactor-șef al revistei *Argeș* și profesor la Facultatea de Jurnalism din cadrul Universității Pitești, a lucrat în ultimii ani la un volum atât de așteptat în literatura și cultura din Argeș, un dicționar al literaturii din această zonă. Apărut, în sfârșit, el este un adevărat eveniment; din mai multe puncte de vedere.

Dicționar „subiectiv” – îl numește autorul. Aș zice că mai curând este vorba de un *dicționar critic*. Și asta, în primul rând, pentru că fiecare autor este prezent – dincolo de indispensabila notă bio-bibliografică – cu sinteze ale cărților aparținătoare (sintezele) lui Sergiu I. Nicolaescu, care nu doar a strâns materialul bibliografic, dar a citit/recitat în cea mai mare parte opera scriitorilor din Argeș și comentariile critice despre ea, la care adaugă scurte, dar bine selectate, referințe critice, plus – la poeți – câte un text antologic.

Dicționarul cuprinde puțin peste 200 de scriitori din Argeș, de la începuturi până astăzi, adică de la Neogoe Basarab până la, să zicem,

Robert Frost

Vaca la cules de mere

De-un dor năuc e vaca apucată
De trece zidul par' c-ar fi o poartă,
Făcând pe cei meșteri de ocară.
Cu botul umed, suflând pe-o nară,
Se-nfruptă apoi din mărul siropos;
Deliciu dulce, nu rogoz ațos.
Sub fiece pom găsește coapte
Poame covor, căzute peste noapte.
Prinsă în fapt, dispare ca un fulger.
Mugește lung spre depărtatul cer
Și-i seacă tot laptele din uger.

Traducere de
PROCOPIE CLONȚEA

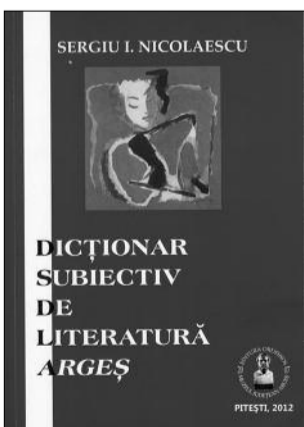
Mihai Rogobete

Udigma

Sunt principalul și cel mai înverșunat contestatar al Udigmei - propria teorie - după care etajele personalității sunt vârstele destinului, iar acestea cele ale omenirii și istoriei, căci, conform acestui “retour eternal”, nu poate fi inventat nimic, niciodată. Că fiecare suntem omenirea este totodată cea mai înălțătoare minciună și, că omenirea sunt eu, cel mai înjositor adevăr.

Trăitori ai temporalității ciclice - întocmai ca anii, anotimpurile, lunile, săptămânile și zilele, destinele și istoria repetându-se - am socotit, că, firește, nefiind nimic nou sub soare, putem fi profeți, am și filozofat că, ecou ale celor primordiale, totul este iluzie, pentru ca și celor ce vin să le fim de folos prin ignoranțele noastre; azi, mai mult ca oricând, irepetabilitatea timpului dovedită, cei ce vin trebuie să ne-nvețe ceea ce... încă nu știu.

Singurul lucru asupra căruia merită cinstit cugetat este originea impredictibilității, a creației.

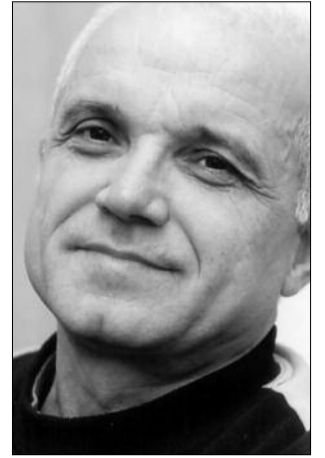

Trebuie să ai o viziune planetară...

Atrăgeam atenția acum două luni asupra gravității faptului că masoneria (o gașcă influentă, profitoare, care face ravagii și pe plan național, nu numai internațional) a infiltrat inclusiv Consiliul Superior al Magistraturii (CSM a publicat un anunț în acest sens, în mai 2013), dând de gol că inclusiv în instanțe drepturile omului și dreptatea în principal se împart și după apartenența la masonerie (ești mason, ești ocrotit de cei ce pun în aplicare legile pământene, masoni și ei). Nu vă spun cât de surprins am fost când am descoperit în luna iunie 2013 că și Academia României e complice cu „gașca masonică”, ceea ce înseamnă că în interiorul ei masonii taie și spânzură. Vă reamintesc știrea: „Gala Premiilor Nobel românești”, cum a fost denumită festivitatea de premiere, a avut loc pe scena Ateneului Român, fiind organizată de Marea Lojă Națională din România, în colaborare cu Academia Română! S-au acordat șapte premii în valoare de 10.000 euro, pentru șapte secțiuni... În preambulul Galei, Remus Borza declara: „Va fi o ceremonie unde vom îmbina sobrietatea Premiilor Nobel cu grandoarea Premiilor Oscar”, iar Ionel Haiduc, președintele Academiei Române, plusa: „Academia Română s-a asociat acestui eveniment care, păstrând proporțiile, dorim să fie similar cu Premiile Nobel acordate de Academia Suedeză”! Ca fapt divers, de știut: marele mason Remus Borza e... celebrul „lichidator” al Hidroelectricii, între altele (în grațiile premierului Victor Ponta; coabitarea are sens, nu?), îmbogățit de pe urma ei, alături de Ioana Băsescu, notar,

fiica președintelui demis, cu care face afaceri pe bani publici. E ceva neîntâmplător pe lumea asta? Compromiterea Academiei Române de către găștile masonice e regretabilă... Știrea, mai nuanțată: *Vineri 21 iunie 2013, în seara celei mai lungi zi a anului (solstițiul de vară; la masoni nimic nu este fără semnificație simbolică), Ateneul Român (care a împlinit anul acesta 125 de ani de funcționare și căruia masonii i se revendică drept cititori) a primit destinație festivă de Templu Masonic, găzduind Gala celei de-a treia ediții a Premiilor Marii Loje Naționale din România. Mulți au rămas foarte surprinși, pentru că edițiile anterioare nu s-au bucurat de aceeași mediatizare (anul acesta Televiziunea națională - TVR2 - s-a implicat cu toate motoarele, iar biata Alexandra Velnicuic, aleasă ca prezentatoare, părea să trăiască un adevărat orgasm profesional). Totul a fost girat de Guvernul României și premierul a fost prezent în persoană... „Dorim ca prin acordarea acestor premii să îi facem pe cei mai tineri să sperie, iar pe cei aflați la maturitate să aibă certitudinea că munca lor este recunoscută. Avem un singur scop, acela de a aduce România și poporul român acolo unde li se cuvine, pe unul din cele mai înalte locuri din Europa și din lume”, a declarat Radu Bălanescu, Marele Maestru al Marii Loji Naționale din România. Să răzi, să plângi? Am scris luna trecută aici: Premiul „Constantin Brâncuși” pentru Artă și Cultură de 10.000 de euro i-a revenit masonului George Virgil Stoenescu pentru volumul de poezii „Roata Norocului”, Editura Univers Enciclopedic Gold,*

2012. A naibii „roată a norocului” (aproso de titlul premiat)... Ieșirea publică la rampă a găștii masonilor în lunile mai-iunie-iulie 2013 începe să fie enervantă: ultimul caraghios (a ținut prima pagină în mass-media; las la o parte poza lui atotprezentă cu șorțulețul masonic, de tot hazul), a fost masonul care cumpără în fiecare zi de la George Copos (cu un picior în pușcărie, condamnat la patru și la cinci ani închisoare pentru infracțiuni penale legate de Loterie și de echipa de fotbal a cărui patron mai e; mă mir, Copos nu e mason?) echipa de fotbal Rapid București, „Maestrul” Nicolae „Nicu” Cristescu, mason în Marea Lojă Națională din România (aceeași lojă cu... premiile Nobel românești – sic!) și nu mai termină... Să mai pun la socoteală că tot în această perioadă masonul-providențial al Băncii Naționale a României (guvernator de la Revoluție până azi), susținut de gașca internațională masonică (ea are tot interesul să-și subjuge financiar România; inclusiv prăbușirile monedei naționale din anii 1990, controlate de BNR, sau împrumutul de 20 de miliarde de euro făcut de Isărescu și Băsescu în anii 2010 au avut rolul să țină românii în sclavie în propria țară) a mers la reuniunea secretă a „oamenilor cu viziune planetară” a Grupului Bilderberg: *Ajuns în atenția presei în special după prăbușirea URSS, Grupul Bilderberg a ajuns să fie considerat adevăratul guvern mondial... Fostul președinte Bilderberg, viconte Etienne Davignon, arăta că „pentru a fi cooptat nu este suficient să fii patronul Coca-Cola: trebuie să ai o viziune planetară”.*

Liviu Ioan Stoiciu

Iuvenalie Ionașcu

Totul e schimbător și timpul nu e

— pe marginea unei cărți a lui Julian Barbour —

Dintotdeauna omul s-a întrebat ce este timpul; o întrebare filosofică clasică, dar și a omului obișnuit, o întrebare a simțului comun. Iar dintre răspunsuri, probabil cel mai cuprinzător a rămas cel al Fericitului Augustin: „Dacă nimeni nu-mi cere să spun ce este, știu ce este, dar dacă mi se cere să explic ce e, nu știu ce să zic”. Despre timp, se pot spune foarte multe lucruri, dar toate sunt mai mult sau mai puțin precise, oricum insuficiente, probabil și pentru că îl considerăm adesea de la sine înțeles. Îl asociem, de obicei, cu schimbarea, cu creșterea, cu descompunerea, cu nașterea și cu moartea. Și dacă e așa, atunci se înființează și alte întrebări cărora să se răspundă. Timpul e ca o săgeată? Adică se mișcă totdeauna într-o singură direcție, dând naștere unui prezent în continuă schimbare? Sau e circular? Trecutul continuă să existe? Dacă, da, atunci unde e? Viitorul este deja prestabilit? Îl putem cunoaște în vreun fel anume?

După părerea fizicianului Julian Barbour, care a scris o interesantă carte dedicată acestei teme, *Sfârșitul timpului. Viitoarea revoluție fizică* (ed. it., *La fine del tempo. La rivoluzione fisica prossima ventura*, Ed. Einaudi, Torino 2003, 354 pg.), nici una din aceste întrebări nu poate fi ignorată, însă ne trebuie curajul de a pleca de la aceea mai generală – ce este timpul? – și să o abordăm direct. Lucru pe care, crede Barbour, fizicienii nu prea l-au făcut. Iar aceasta, din cauza moștenirii lui Newton și Einstein, autorii celor mai importante revoluții din istoria fizicii. Pentru Newton, timpul e „o cărămidă, la fel ca și spațiul, un element primar”. Pentru Einstein al relativității generale, timpul trebuie fuzionat cu spațiul, pentru a crea un spațiu-timp cu patru dimensiuni. Însă, susține Barbour, dacă în fizică se va întâmpla o nouă revoluție, pe care mulți o așteaptă – Steven Hawking o anunțase încă din 1979, prevăzând „sfârșitul fizicii” și nașterea unei Teorii a Totului până în douăzeci de ani —, aceasta va avea de-a face, desigur, cu noțiunea timpului și va trebui să-i provoace, pe acest teren, pe acești doi monștri sacri.

Teoria Totului ar trebui să unifice forțele naturii și să găsească o coerență între teoria relativității și

fizica cuantică. Aceasta va fi materia de studiu pentru următorii douăzeci de ani, afirmă Hawking. Între timp, Barbour propune sfârșitul nu al fizicii, ci al timpului, furnizând astfel o soluție la dilema, care, de șaptezeci de ani, îi preocupă pe mulți fizicieni: de ce fizica cuantică (cea care explică atât de bine ceea ce se întâmplă la nivel atomic) și fizica clasică și einsteiniană (potrivită, în schimb, pentru evenimentele macroscopice din univers) furnizează două viziuni despre lume inconciliabile între ele?

Sfârșitul timpului este, în același timp, o carte de fizică, de filosofie și de cosmologie. Barbour își începe investigația plecând de la confruntarea antică dintre *totul curge*, al lui Heraclit, și confuratarea timpului și a mișcării, a lui Parmenide. „Puțini gânditori, în epocile succesive, au luat în serios cuvintele lui Parmenide; dimpotrivă, eu voi susține aici că eterna curgere a lui Heraclit probabil nu-i decât o iluzie înrădăcinată. Vă voi conduce într-un punct în care timpul se sfârșește”.

Einstein însuși, înainte de a muri, ar fi zis: „Pentru noi, fizicienii de credință, separația dintre trecut, prezent și viitor are doar semnificația unei iluzii, oricât de tenace ar fi”. Însă această afirmație nu e coerentă cu interpretarea pe care el a furnizat-o plecând de la faimoasele sale ecuații. În 1963, tânărul Barbour a citit un articol, într-un ziar, în care se spunea că Paul Dirac negase că „existența a patru dimensiuni ar fi o dotare esențială în fizică”. A înțeles că se punea în discuție tocmai fuziunea dintre spațiu și timp în spațiu-timp. A decis atunci că fizica ar fi trebuit refondată, bazându-se pe ideea că „schimbarea măsoară timpul și nu invers: timpul nu e o măsură a schimbării”.

Barbour a lucrat la această ipoteză timp de patruzeci de ani, auto-finanțându-se prin traducerea de texte de fizică din rusă, pentru a scăpa de logica „publică sau mori”, menținând însă un constant dialog cu comunitatea fizicienilor, de care e admirat și recunoscut. După părerea sa, ecuațiile lui Einstein nu descriu geometria unui spațiu-timp în patru dimensiuni, ci evoluția

spațiilor tridimensionale, fixate într-o dimensiune cu totul atemporală. Așadar, ca în tabloul lui Turner, pe care Barbour îl alege ca metaforă a propriei poziții, trebuie să existe ceva static, care să ne furnizeze constant iluzia schimbării. Se gândește la un pământ al unor nenumărate Acum, botezat Platonina, care ne dau senzația iluzorie a trecutului și viitorului, a istoriei și schimbării. Până chiar și a identității personale. Acești Acum (asemănători cu monadele leibniziene) nu pot fi înscrși în viziunea tradițională a unui „mai întâi” și a unui „după aceea” prezenți într-un timp obiectiv sau absolut. În schimb, tocmai acești Acum sunt obiectivi și reali.

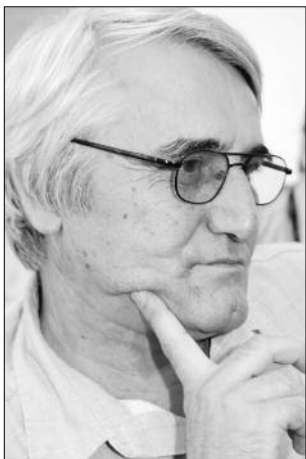
Barbour desenează acest „tablou” pornind de la rezultatele unor fizicieni, precum Arnowitz, Deser și Misner, dar mai ales Wheeler, în a cărui ecuație (care permite calcularea probabilității unui anume univers) timpul nu figurează. Reușește să rezolve dilema inconciliabilității dintre relativitate și fizica cuantică, îmbrățișând o anumită interpretare a acesteia din urmă, aceea care este numită „a mai multor lumi”, și ideea „gravității cuantice”. Astfel, configurează, în plan cosmologic, o teorie rivală celei mai cunoscute teorii, a superstringurilor, de care vorbește Brian Greene, în *Universul elegant*.

Deși concluziile lui Barbour pot părea, în ochii celor mulți, paradoxale sau extravagante, argumentațiile sale sunt riguroase, cunoștințele sale de fizică indubitabile, scriitura sa limpede și convingătoare, tonul uneori cam entuziast, dar niciodată dogmatic. Dacă ar fi avut un răspuns definitiv la întrebarea despre timp, ne-ar fi propus *teoria timpului*, nu o *teorie*, explică Barbour, care ne oferă un bun exemplu despre felul cum filosofia (și, în paticular, ontologia și logica lumilor posibile) poate da optime roade, când știe să se conjuge cu cele mai acreditate teorii științifice. Cartea este de recomandat, fără îndoială. Chiar și dacă teoria sa s-ar dovedi cu totul fără fundament și dacă ar prevala superstringurile sau orice altă ipoteză și mai surprinzătoare, Barbour ne-a oferit, oricum, unul din modurile cele mai rafinate și mai productive de „a omorî timpul”.

Teoria Totului ar trebui să unifice forțele naturii și să găsească o coerență între teoria relativității și fizica cuantică. Aceasta va fi materia de studiu pentru următorii douăzeci de ani, afirmă Hawking.

litere

Cronica întârziată

Poeti-doctori în ipostaze critice

Cronicarul Al Cistelean s-a impus în tabloul sinoptic al criticii postbelice prin opinia sa tăioasă, exprimată tranșant, cu vervă polemică și accente ironice apăsate, susținută de expresia savuroasă, pe alocuri voit neaoșă. Stilul inconfundabil care l-a consacrat se întemeiază pe simbioza gravității cu jovialitatea.

Până mai ieri, Al. Cistelean era considerat critic exclusiv (și eminent) al poeziei. „Cistelean n-a scris niciodată despre altceva” – afirma ritos Nicolae Manolescu în *Istoria critică*...din 2008. Deși, de vreun deceniu, criticul echinoxist își lărgise sfera de referință, delimitată convențional prin cartea debutului (*Poezie și livresc*, 1985) și teza academică (*Celălalt Pillat*, 2000), comentând – e drept, mai rar – și noile apariții din proză sau, mai cu seamă, din critica literară și eseistică. Culegerea oarecum recentă de comentarii inteligent sudate – *Magna cum laude (Diacritice II)*, Ed. *Tracus Arte*, 2012 – confirmă, dacă mai era nevoie, interesul sporit pentru alte genuri. Sunt adunate aici cronici literare publicate din 2000 încoace (cele mai vechi se referă la cărțile lui Andrei Bodiș și Romulus Bucur, ex-colegii de la Literele din Brașov) în revistele *Cultura*, *Vatra*, *Familia* și *Argeș*, cărora cronicarul le mulțumește protocolar „pentru generozitatea cu care le-au găzduit”.

Dar culegerea nu este defel aleatorie sau eterogenă. Pornind de la premisa, ușor ironică, din capul *Simple-lor precizări* („Niciodată România n-a avut atâția poeți-doctori”), Al. Cistelean selectează dintre foiletoanele scrise în acest prim deceniu al mileniului III numai pe acelea referitoare la volumele de critică și eseu ale poezilor cuprinși de avântul academic al erei noi, post-'89 (cu patru excepții de prozatori: Alexandru Vlad, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Ioana Părvulescu). Găselnița afișată în titlu este, într-adevăr, unificatoare, chiar dacă se recunoaște, în aceleași „precizări” succinte, că puține comentarii sunt dedicate unor lucrări de doctorat efective. Sumarul ne dovedește, totuși, că mai toți poeții vizați (de la Liviu Antonesei la George Vulturescu, conform ordonării alfabetice din *Magna cum laude*) și-au susținut doctoratul în filologie; mulți dintre ei, din motive de carieră universitară. În chip firesc, exponenții generației '80 alcătuiesc majoritatea scriitorilor „converșiți” în doctori; și în acest caz există câteva excepții, de poeți șaptezeciști, provenind din familia *Echinox*-ului: Adrian Popescu, Dinu Flămând și Horia Bădescu. N-a intrat în vizorul criticului, din pricini obscure, o seamă de poeți-doctori optzeciști precum Marta Petreu, Mircea Bârsilă, Dan Damaschin, Ruxandra Cesereanu, Caius Dobrescu, Ioan Radu Văcărescu, Nicolae Tzone ș.a.

Grosul plutonului de poeți-critici este constituit, firește, din literații Ardealului (cu plombe bănățene). Dar Al. Cistelean se străduiește să anuleze această impresie de subiectivism promovând în *topul* său majoritatea poezilor marcanți (prioritar, din generația sa, de care doar convențional s-a desolidarizat): Alexandru Mușina (plecat devreme în lumea umbrelor), Ion Mureșan, Mircea Cărtărescu, Magda Cârneci, Nichita Danilov, Viorel Mureșan, Traian Ștef, Ioan Milea, Ion Iovan, Călin Vlășie; și ceilalți amintiți în comentariul meu. *Magna cum laude* reprezintă, în subsidiar, un fel de curs neconvențional de școală post-doctorală despre modul cum (nu) se scrie o cronică literară. Întrucât denunță mai toate păcatele criticii de întâmpinare: partizanatul sau opinia mărinimoasă fără suport textual, bombasticismul și limbajul emfatic, comoditatea sau lenea de a cita, egocentrismul sau „delirul de grandoare”, excesul de erudiție sau, dimpotrivă, amatorismul, radicalismul și subiectivismul, diletantismul și impostura.

Privirea cea mai aspră și necruțătoare e ațintită asupra culegerilor uniforme ale poezilor

recenzenți în care judecata de valoare devine facultativă. Două sunt, mai cu seamă, hibebe descoperite constant în comentariile poezilor „degradați” în condiția de critici: auto-suficiența și generozitatea empatică. Astfel, în *Viziuni-le critice* (titlul ca atare fiind sancționat polemic) ale lui Paul Aretzu nu găsește „nici urmă de ceață referențială”: „Mai sigur e că face și el ca toți poeții trecuți (parcă cu sila) la comentariu: se proclamă unicul comentator și se aclamă ca atare”. În *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '80* acuză *lectura virgină* ca metodă a lui Romulus Bucur care pare „să scrie despre toată lumea în premieră absolută”, deși „e unul dintre cei mai documentați comentatori la partea de referințe”: „Numai că acestea nu transpar de niciunde, ceea ce vine fie că Romulus Bucur și-a pierdut fișele și memoria celor citite (caz exclusiv!), fie că procedează anume cu metoda de ingenuitate”. *Cultul virginității* este, de asemenea, remarcat la Daniel Vighi, care își asumă explicit „lectura fără predeterminări”, prilej pentru critic de a-l deziluziona („Lectura virgină e o strictă fantasmă de lene referențială căci ea, în cel mai bun dintre cazuri, e doar o lectură cu referințe sumare și surdinizate”). În același fel procedează și Dumitru Chioaru, spune Cistelean generalizând caustic: „Ca mulți alți poeți care-și fac de lucru improvizând comentarii și recenzii, și Dumitru Chioaru are deplină încredere în sine și nu-l interesează nici o iotă din ce vor mai fi zicând și alții”. La polul opus s-ar situa alt poet echinoxist, marcat de *complexul savantului*: „Pe cât nu-i pasă, bunăoară, lui Dumitru Chioaru de erudiție, având doar grija propriei spontaneității «impresioniste», pe atât, în schimb, îl angoasează erudiția pe Aurel Pantea. În comentator, Aurel Pantea mai că nu face un pas fără un prealabil apel la autoritate”.

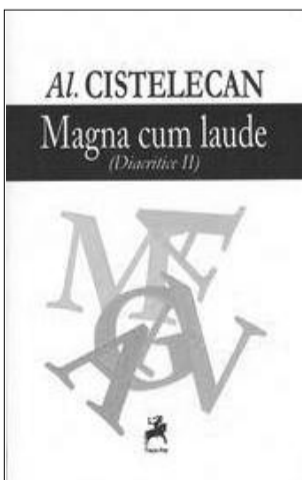
Cealaltă direcție incriminată, a generozității a-critice, ar fi ilustrată, în primul rând, prin comentariile lui Adrian Popescu, „cel mai de treabă eseist român”. Este și acesta un prilej spre a-și motiva malițiozitatea, chipurile, impusă de disciplina criticii literare: „În vreme ce criticii literari sunt obligați de statut să fie răutăcioși (toți marii critici și teoreticieni ai criticii pretind malițiozitate), făcându-și astfel proastă faimă, celelalte feluri de scriitori își pot face liniștite faimă bună pe bază de generozitate. Lucrul nu e drept (chiar dacă, cu siguranță, nimeni nu se face critic dacă nu are ceva răutate de la natură), căci sunt și printre critici oameni de treabă (dar, din păcate, siliți de disciplină să pară caustici)”. „Poetul creștin” dominat de revelații este secundat îndeaproape de George Vulturescu din *Cronicar pe «Frontiera Poesis»*, apreciat drept singurul poet care nu face critică „doar după ureche”, dar suspectat de înlocuirea unei certe scări de valori cu „o scară de amabilități și entuziasme”. Nediferențierea în evaluare sau judecata indistinctă, producând implicit uniformizare, este caracteristică și recenziilor lui Paul Aretzu, adeptul unei politici „de promovare a poezilor, cu japca și cu grămada, în categoria I”. Și exemplele pot continua.

Aproape că nu există carte în care Al. Cistelean să nu detecteze minusuri, sancționate întotdeauna cu ironie și umor, dacă nu de-a dreptul sarcastic. De aceea pot deveni suspecte cronicile sale cu opinii totalmente pozitive. Cum e cazul aprecierilor despre „solida monografie” a lui Ion Cristofor, *Aron Cotruș între revoltă și rugăciune*, mustind de superlative: „o monografie benedictină și de maximă rigoare” în care autorul „extrem de scrupulos” investește „o admirabilă acribie”. Concluzia sună în același

registru al admirației nelimitate: „Cu un cuvânt, avem de-a face cu o monografie întru totul admirabilă, pe cât de devotată, pe atât de scrupuloasă”. Cam la fel este gratulat Emilian Galaicu-Păun, a cărui vocație critică ar deveni „flagrantă” în *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, dar cred că entuziasmul lui Cistelean derivă aici din oarece narcisism critic, fiindcă distinge în comentariile poetului basarabean trăsături de forță ale propriului discurs. *Exempli gratia*: „Ironia lui Emilian Galaicu-Păun nu e, de fapt, o componentă sau o unealtă a judecății critice, ci un climat al comentariului. Acesta e conceput ca un mic spectacol al receptării, ca o prestidigitație critică în care verva e un element esențial atât în ritmica ideilor, cât și în euforia stilistică. Poetul nu riscă, în recenzent, să-și plictisească cititorii, așa că el își va întreține jovialitatea comentariului fie prin frenezie analitică, fie prin jocuri de cuvinte, prin parafraze sau printr-un balet referențial vioi, dând întotdeauna prioritate inteligenței asupra adecvării. El e un critic mai degrabă ingenios decât cuminte și, la limită, ar sacrifica justetea banală a observației pe altarul dicțiunii epatante, dacă nu le poate uni pe amândouă în volutele, adesea cu supraabundență de arabescuri, ale discursivității spectaculare”. Ar mai fi de adăugat că, spre deosebire de ucenic, criticul la deplină maturitate știe, în „această paradă a inteligenței”, să păstreze echilibrul dintre „adecvare și licența paradoxului”.

De-a dreptul *flagrantă* în sensul autodefinirii indirecte, prin procură așa-zicând, este cronică entuziastă despre „cercetarea minuțioasă și riguroasă”, de „mare acuratețe” analitică, a prozatorului Viorel Marineasa, *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită*. Apreciind *lectura suspicioasă* a acestuia („prin-o atitudine generală de ironie”) care-l conduce spre judecata tranșantă, autorul care acordă *Magna cum laude* decelează comprehensiunea polemică, oralitatea stilului și distanțarea ironică: „Din contră, rigoarea abordării capătă un plus de flexibilitate și claritate. Unde și unde, firește, prozatorul se vede direct, în reflexele de oralitate ale stilului, menite însă și ele să releve fie o atitudine de distanțare ironică, fie una de decompresie, de relaxare conceptuală. Discrete în materia extinsă a cercetării, astfel de spontaneități orale nu numai că aduc un efect de culoare, dar ele păstrează un echilibru al demersului, marcând apăsător și scurt detașarea”.

Cronicarul Al Cistelean s-a impus în tabloul sinoptic al criticii postbelice prin opinia sa tăioasă, exprimată tranșant, cu vervă polemică și accente ironice apăsate, susținută de expresia savuroasă, pe alocuri voit neaoșă. Stilul inconfundabil care l-a consacrat se întemeiază pe simbioza gravității cu jovialitatea. Întrucât solemnitatea aparentă a comentariului este consecvent subminată de aluzia malițioasă și ironia corosivă (împinsă uneori până la granița zeflemelei, în sensul ei de glumă batjocoritoare), într-o campanie de veritabilă igienizare a literaturii contemporane. Inflexiunile ludic-ironice ale stilului patentat de Al. Cistelean sunt generate, în fond, de bătaia câștigată cu clișeele și conformismele criticii de întâmpinare. Cronicile reunite mai întâi în *Top-ten* (2000), apoi în *Al doilea top* (2004), *Diacritice* (2007) și în al doilea volum cu doar subtitlul *Diacritice* reprezintă treptele acestui demers constructiv.

De ce n-au făcut școală

Cineva mi-a cerut deunăzi părerea în legătură cu faptul că, spre deosebire de Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Călinescu și, mai aproape de noi, C. Noica, alți doi cărturari impunători, Adrian Marino și Nicolae Balotă n-au creat ceea ce se numește școală. Oare de ce? Suficiente indicii probează puternica lor ambiție în acest sens, căreia, e limpede, nu i-a fost dat a se împlini. Un mare elan rece al afirmării la ambii părea a-și dori confirmarea proximă prin categoria unor discipoli, dar aceștia nu s-au produs. E de bănuț regretul acestor personalități care s-au văzut izolate nu atât din pricina circumstanțelor istorice, de la o vreme mai îngăduitoare cu activitatea ce-o desfășurau cu febrilitate (spre deosebire de situația unor congeneri ai lor care și-au sfârșit zilele în temniță sau în exil), cât din cea a absenței unor tineri admiratori care să le preia explicit legatul. Adrian Marino s-a lamentat mereu de reclusiunea sa clujeană. Am impresia că nu-l mîhnea atât domiciliul său într-un centru cultural, să recunoaștem, foarte onorabil, cât golul pe care-l resimțea neputînd stabili relații mai apropiate nici măcar cu inteligenția urbei. Rupînd brutal cordonul ce părea a-l lega de G. Călinescu, cel ce, orice s-ar zice, i-a sprijinit masiv începuturile, autorul **Dicționarului de idei literare** n-a părăsit în schimb intenția de-a polariza el însuși un grup de discipoli. Am participat eu însumi la o „ședință” cu un atare obiectiv, care a avut loc la redacția revistei **Tribuna**, într-unul din ultimii ani '60, cînd teoreticianul ne-a adus la cunoștință un „program” nu atât pentru a fi pus în discuție, ci pentru a fi fără zăbavă adoptat. Aplombul său autoritar a indispus. Spirit raționalist, într-o notă de uscăciune, lipsit de elasticitate, cu ceva cazon în gesticulație, cu un țel excesiv ordonator, Adrian Marino nici nu propunea *de facto* un proiect creator, ci unul tautologic, țesut din generalități la îndemînă, parafrazate pe un ton al gravității ce reclama subordonarea necondiționată. Ne și miram cum a putut trece la un moment dat drept „călinescian”. Nimic în ființa teoreticianului în chestiune nu trăda vreun interes pentru jocul ideii, nu ca formulă dată, oferindu-se inventarierii, ci ca proces deschis, ca o atracție pentru experimentul intelectual sau pentru expresivitate, pentru arta cuvîntului critic ce s-ar cuveni să reprezinte textura comentariului închinat literaturii. Dimpotrivă, un aer moroz, o alură de om al științelor exacte care și-a greșit domeniul. Ni s-a părut astfel foarte nimerită întrebarea ce i-a adresat-o, la un moment dat, G. Călinescu: „De ce nu te-ai făcut inginer?”. Au rămas de pomină recriminările lui Adrian Marino împotriva „impresionismului” a „eseismului dubios”, a imixtiunii „literaturii” în critică, a metaforei, a „scrisului frumos”. O intoleranță, am spune de tip calvin, excludea cu furoare tot ce ar putea reprezenta o apropiere sensibilă a comentariului de creație. Limbajul acestuia se cuvenea a fi ascetic, purificat de orice urmă a păcatului derivat din estetism, care, în instanța teribilă a „ideii”, n-ar fi putut provoca decît damnarea. „Ideea”, „teoria” erau, în concepția lui Adrian Marino zeități geloase ce pretindeau un cult absolut. Iritat de acea dimensiune misterioasă, ireductibilă a creației, care asigură adîncimea perspectivei, autorul **Biografiei ideii de literatură** se manifesta, compensator în intenția sa, pe planul bidimensional al neobositei adăugări de informații. Enorma încărcătură factologică era menită să aline, s-ar părea, vidul impulsului creator refuzat. Chiar în

pragul răspîndirii ample a internetului, Adrian Marino îl prefața prin efortul sisific al unei poveri asumate într-un chip admirabil, însă, aidoma personajului mitic, fără izbăvire. Așadar cum putea acest cărturar zăvorît în documentarism, orgolios pînă la un continuu tremolo al aroganței, să-i seducă pe tineri? La una din ultimele noastre întîlniri, cînd nu mai eram chiar un necunoscut, avînd deja cîteva cărți publicate, mi-a declarat cu regret: „Dacă aș avea mai mulți bani, cred că te-aș angaja ca secretar al meu”...

Aparent diferit ni se înfățișează Nicolae Balotă. Egocentric, mînat de-o enormă ambiție și d-sa, se deosebește de Adrian Marino printr-un orizont cultural mai larg, în care intră filosofia, cred că și teologia, alături de (răspunzînd, s-ar zice, cerinței stăruitoare a lui C. Noica) însușirea temeinică a limbilor clasice. Formația umanistă a lui Nicolae Balotă îl împiedică a pune sîrme ghimpate între zonele acesteia, a milita pentru un purism ideatic, asigurînd conceptului estetic o relaxare ce a dus la susținerea unei așa-numite „critici axiologice”. Ar putea fi deslușită și aici o reacție anticălinesciană, cu atât mai virtos cu cît Nicolae Balotă s-a așezat, la finele deceniului șapte, în fruntea unei campanii de presă vizînd o dezbatere oarecum neînhibată avîndu-l ca obiect pe Divinul critic. Fără a afișa sicitatea teoretizantă a lui Adrian Marino, autorul **Euphorion**-ului nutrește și d-sa o mentalitate a abstragerii, a detașării de luxurianta literară printr-un discurs aulic, tinzînd spre pompă stilistică. Îmbătat de postura solemnității culturale, d-sa operează în domeniul analitic cu ochiuri conceptuale largi, cu o plasă în care rămîn doar obiectele de-o anume mărime, celelalte pierzîndu-se. Nu e de mirare că-l indispuce călinescianismul, acel set de ventuze imagistice care absorb subiectele temelor de mai mare ori mai mică semnificație. Poza favorită a lui Nicolae Balotă e oficierea. Aceasta presupune o îndepărtare de enigma bolborositoare a operei, de dramatismul existențial, o abordare a fenomenologiei literare printr-o generalitate ritualică. Membru marcant al Cercului literar de la Sibiu, eseistul s-a așezat pe o poziție opusă celei a lui I. Negoieșcu, „anticălinescian” și el pînă la un punct, printr-un șir de judecăți de valoare diferențiate, dar, indiscutabil, cel mai „călinescian” dintre cerchiști prin factură temperamentală, prin propensiunea creatoare cu marcă stilistică. Astfel încît între savanteria eminentă a lui Nicolae Balotă și profilul genialoid al lui I. Negoieșcu s-a instituit o rivalitate precum între Salieri și Mozart, între Wagner și Faust. Numeroase din propozițiile lui Nicolae Balotă consacrate lui I. Negoieșcu stau mărturie. În pofida unui anume iezuitism comportamental (efect al unei ținute de *homo religiosus*, de nuanță catolică, grijuliu observate), acesta a făcut nu o dată figura unui „concurrent” activ al lui I. Negoieșcu... Dar ce i-am putea reproșa, în principal, lui Nicolae Balotă? O întristătoare inconsecvență, cea mai subliniată din rîndurile Cercului literar, care, practic, i-a fracturat moralmente discursul. După un punct de plecare remarcabil în coloanele revistei **Familia**, ca și în alte publicații, de la sfîrșitul anilor '60, eseistul a alunecat treptat pe fîgașul propagandei oficiale, acceptînd a deveni un exponent de căpetenie al „liniei” partidului unic. Ani în șir, între reîntrirea în publicistică și expatrierea în Franța, d-sa a colaborat la **Scînteia** (și nu doar

acolo) cu texte ce se străduiau a acoperi cu un fard cultural sloganurile ideologiei partinice dezolante, așa cum s-au reconfigurat, penibil-restrictiv, după tezele ceaușiste din iulie 1971. Acest admirabil, de altminteri, cărturar, cu un condei literar net superior celui mînuit de Adrian Marino, s-a arătat întristător disponibil întru slujirea „umanismului marxist” precum și a paradoxalului național-comunism, în același registru celebrator, cu note sacerdotale deturnate. Într-o bună zi, la o întrunire a cerchiștilor, I. Negoieșcu l-a apostrofat cu energie: „Cum de ai ajuns să scrii asemenea lucruri, să te porți astfel?”. Evident, foarte stîmjenit, N. Balotă a schițat un răspuns, zicînd că, spre deosebire de interlocutorul său, are „o familie de întreținut”. La care replica lui I. Negoieșcu a sunat astfel: „Nu cred că poți să-ți ajuți mai bine fiul decît lăsîndu-i moștenire un bun nume”. În aceeași ordine de idei să reamintim că, în decursul „epocii de aur”, nici Adrian Marino n-a fost cîtuși de puțin „ușă de biserică”. Neașteptat de numeroasele și prelungitele sale sejururi în Occident se soldau (cel puțin) cu o surdina a oricărei reacții critice în raport cu situația din țară, tot mai deteriorată, ca și cu o curtare cîtuși de puțin demnă a unor înalți culturnici, între care ridicolul Ion Dodu Bălan, a cărui „prestanță” nu s-a dat în lături a o elogia în scris...

Și acum să completăm răspunsul la întrebarea inițială a prezentului comentariu, referitoare la împrejurarea că acești doi importanți intelectuali, spre deosebire de, între alții, G. Călinescu și C. Noica, n-au făcut școală. Nu uităm că atât Divinul critic cît și gînditorul de la Păltiniș s-au pretat și ei la compromisuri în favoarea regimului comunist, cel dintîi, în publicistica sa, începînd cu 1944, cel de-al doilea, supunîndu-se cu o regretabilă fervoare „indicațiilor” date de organele represive, manifestîndu-se ca un agent de influență, dispus, între altele, a-l propune pe dictator peste hotare, *hélas*, pentru Premiul Nobel pentru pace. Care ar fi atunci deosebirile? Sper că nu e nevoie a demonstra relevanța oricum superioară a celor doi mari interbelici față de cea a succesorilor lor pe care-i avem în vedere aici. Pe lîngă aceasta atât autorul **Principiilor de estetică** cît și cel al **Sentimentului românesc al ființei** dispuneau de-o carismă personală, care n-a mai apărut nici la Adrian Marino, nici la Nicolae Balotă. Geniul călinescian se arăta spectaculos, șocant, în conduita profesorului, aidoma unui magnetism irezistibil care atrăgea auditoriul, îl bulversa, creînd momente ce nu se șterg din memorie. Omul se impunea cu o viguroasă originalitate și dincolo de lumea textelor sale, așijderea fascinantă. G. Călinescu și, într-un grad încă mai accentuat, C. Noica aveau o deschidere simpatetică pentru tineri, o generozitate umană de care atât Adrian Marino cît și Nicolae Balotă au rămas străini. S-a arătat oare vreunul din ei cu adevărat dispus să devină un „antrenor” al fragedelor conștiințe? Au făcut ceva pentru a le deschide un drum în viață? Mă îndoiesc. Laborioși la un mod exemplar la interferența dintre texte și texte, s-au păstrat închiși în carapacea strictei afirmări personale. Captivi ai unui egocentrism care, iată, n-a putut da roade în direcția învățăcelilor, a unor urmași distincți întru literă și suflet.

Spirit raționalist, într-o notă de uscăciune, lipsit de elasticitate, cu ceva cazon în gesticulație, cu un țel excesiv ordonator, Adrian Marino nici nu propunea de facto un proiect creator, ci unul tautologic, țesut din generalități la îndemînă, parafrazate pe un ton al gravității ce reclama subordonarea necondiționată. Ne și miram cum a putut trece la un moment dat drept „călinescian”.

O mai scrupuloasă conexiune cronologică ar arăta, cred, primatul celor din urmă, ceea ce poate însemna că respectiva convergență va fi avut alte cauze (poate mai intime creativității literare) decât simpla tractare/ghidare de la Paris a criticilor din țară.

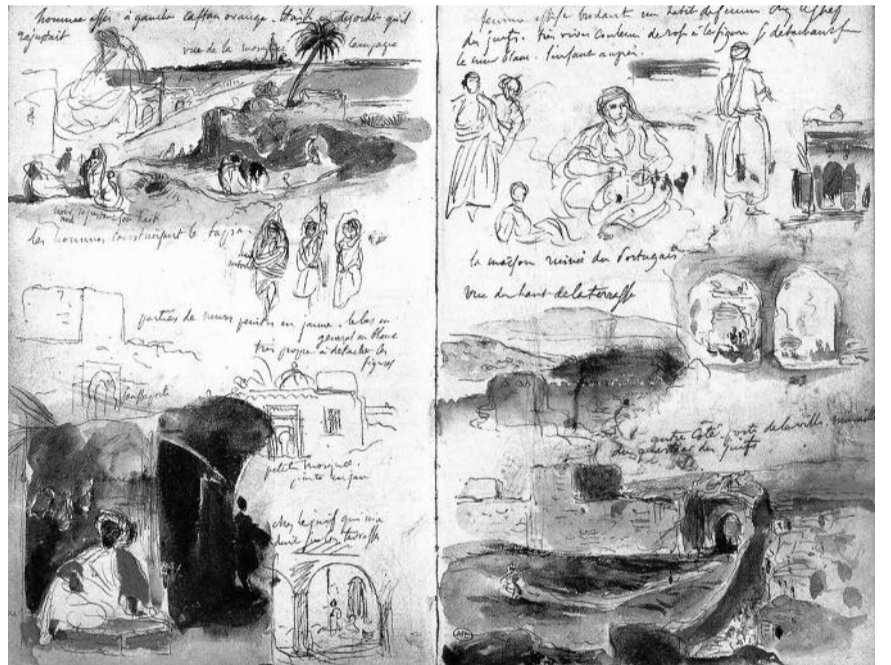

Reexaminarea literaturii postbelice a fost (și mai e) una din temele cele mai frecvente în dezbaterile literare, fie că a fost vorba de trimiteri tangențiale, fie că a fost vorba de abordări frontale. În mare și ștergînd nuanțele, pozițiile conturate au fost două: una "reacționară", care susține – și pe drept cuvînt – că literatura oricum se află într-un continuu proces de reinterpretare și reevaluare și nu e nevoie de vreo campanie anume și de o mobilizare ad-hoc; cealaltă, "revoluționară" (și ea motivată), pretinde că reexaminarea trebuie făcută în regim de urgență și de imperativitate (dar nu neapărat sub stricte steaguri estetice, ci pe un desfășurător mai complex, în care să încapă și o grilă moral-politică). Termenul sub care s-a dus confruntarea de atitudini a fost conceptul lovinescian de "revizuire", adaptat, de fapt, la un proces de reexaminare. Pe cale naturală, literatura se reasează – discret – în permanență și – violent – ori de cîte ori apare o ruptură de gust și criterii. De regulă, cam fiecare generație încearcă un asalt reevaluativ, cel puțin pînă cînd capetele ei primesc fotolii mulțumitoare. După căderea comunismului, acest asalt "generaționist" s-a dovedit, în fapt, componenta cea mai slabă (mai rezonabilă) a unei campanii care nu mai avea obiective generaționiste, ci obiective fundamentaliste, trans-generaționiste. În ea s-au înrolat oameni din toate generațiile, deși somațiile lansate de fiecare erau destul de diferite, uneori chiar în funcție de vîrsta combatanților (și e de observat că nu cei mai tineri s-au arătat cei mai înverșunați). Pe acest front de poziții intervine Nicoleta Sălcudeanu cu un studiu de "fenomenologie" revizionistă concretizat în *Revizuire și revizionism în literatura postcomunistă* (Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2013). Sinteză Nicoletei e una de proces, nu una de idei prinse în acest proces; una, așadar, de pragmatică, nu de principii; cu alte cuvinte, nu atît confruntarea teoretică între poziții – deși prezentă, firește, și ea – e obiectul cercetării ca atare, ci mai degrabă acțiunea concretă a acestor idei și "mutația" lor în dogmă revizionistă. Firul pe care-l urmează Nicoleta e cel al presiunilor extra-estetice, al "ingerințelor extraliterare" într-un proces care ar

fi trebuit să fie unul pur literar (cu siguranță adversarii de idee ai Nicoletei nu vor fi de acord cu această premisă implicită din demonstrația ei, căci tocmai dublarea moral-politică a criteriului estetic reprezintă baza lor de pornire; firește, cu transcenderea ulterioară a criteriului estetic, uneori pînă la eliminarea lui). Prisma prin care e studiat procesul e una care vede confruntările literare – și cu deosebire pe cele de tip reevaluativ – ca "scenarii ale jocurilor de putere". O componentă "sociologică" survine inevitabil în descrierea fenomenului și nu e de mirare că mentorul principal al Nicoletei e aici Mircea Iorgulescu, ale cărui observații de fenomen – acute, drastice, juste – sunt mereu

De la revizuire la revizionism

invocate. De la bun început Nicoleta remarcă și evidențiază un anume paralelism – sau similaritate – între procesele din plan politic și cele din plan literar, ceea ce instaurează deja o pseudomorfoză a principiilor de evaluare critică: "revizionismul zgomotos și revendicativ izbucnit imediat după căderea comunismului nu se înalță dintr-o reconsiderare estetică și nu reprezenta un condensat al vreunui proces de metabolism axiologic. Pripit și agresiv, acesta nu era decît o formă de sincronizare cu tendința generală de schimbare (sau travestire sau înlocuire) a nomenclaturii. Ținta revizuirilor poate încăpea în formula *noi sau o nouă ierarhie literară*" (p. 17). Fără a fi neapărat o observație în premieră,

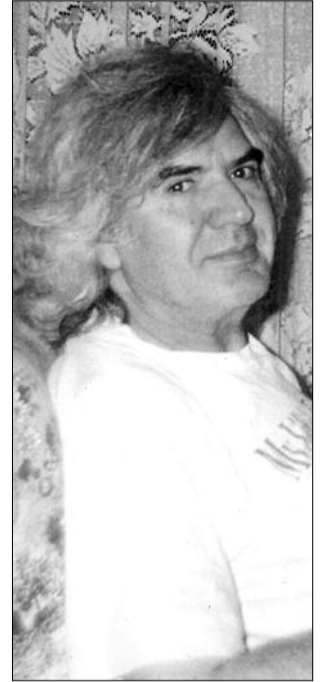

Nicoleta remarcă "o paradoxală similitudine-similaritate între atitudinea revizionistă postcomunistă cu cea realist socialistă" (idem), ambele sacrificînd criteriul evaluării estetice (ori măcar prioritar estetice) în favoarea celor ideologice (sau eticiste, dar nu neapărat și etice). Ideologismul e principala boală pe care o diagnostichează Nicoleta și în cazul revizuirilor (chiar dacă nesemnălizat, termenul e folosit mai totdeauna cu ghilimele, căci, după expertiza Nicoletei, nu e vorba de revizuire propriu-zise) din post-comunism, făcute "după criterii politice și etice de către justițiarul autoproclamați" (p. 21) și de către un fel de procuratură literată pusă pe "epurări, excomunicări, *deconspirări*" (p. 22). Constatarea, de natură generală, e concretizată prin reliefarea cîtorva cazuri ilustrative, preluate – relevant pentru similitudinea atitudinilor – din capitolul proletcultist și din cel post-comunist. "Revizionismul" din post-comunism nu e, însă, un fenomen strict spontan, ci unul cu rădăcini în "războiul rece cultural" – ori măcar cu premise puse atunci și dezvoltate acum pînă la obezitate (și, uneori, isterie). De la aceste rădăcini pornește, mai riguros, investigația Nicoletei, oprindu-se pe larg asupra semnificației și importanței – cruciale, după cum merge sensul demonstrației – pe care le-a avut acțiunea critică a cuplului Ierunca-Monica Lovinescu. "Exilul militant", zice ea, "și-a exercitat influența (mare, prin autoritatea morală) asupra ierarhizării literaturii din interior, prin criterii în primul rînd etice" (p. 40) (dar cu o etică de culoare politică limpede). Nu e trecut sub tăcere faptul că "abordarea exclusiv estetică a criticilor importanți din țară convergea cu cea etică din exil", dar nu cred că e chiar acoperită urmarea acestei constatări: "aceștia aliniindu-și platforma axiologică la comandamentele etice din exterior" (idem). O mai scrupuloasă conexiune cronologică ar arăta, cred, primatul celor din urmă, ceea ce poate însemna că respectiva convergență va fi avut alte cauze (poate mai intime creativității literare) decât simpla tractare/ghidare de la Paris a criticilor din țară.

Demonstrația Nicoletei ia drept premisă o iradianță cam absolută a acțiunilor "pariziene", pînă la a postula că "nucleul parizian a devenit, pe lîngă centrul vital al luptei anticeaușiste și anticomuniste, un fel de dispecerat, de stat major al literaturii românești" (p. 53). Nu-ncape îndoială că scriitorimea din țară suferea de acută angoasă de Paris dar tranșanța unei afirmații de genul "nu poate fi concepută ierarhia literaturii române postbelice fără validarea ei la microfonul Europei Libere" (p. 61) îmi pare prea ofensivă. Elaborarea acestei ierarhii e, totuși, operă de interior și nu prea sunt (pînă-n '89 cel puțin) cazuri de cădere din rang a unor scriitori fără certificat parizian. Dincolo, însă, de unele note

poate prea absolutizate în folos demonstrativ, perspectiva Nicoletei asupra fenomenului e credibilă și creditabilă. Iar demonstrația în sine – cu atît mai credibilă, mai ales după investigarea celor cîtorva cazuri de disidenți/exilați căzuți din grația Centrului (Țepeneag, Tănase, Goma, Breban în parte).

Din chiar interpretarea dată faptelor (căci dosarul alcătuit de ea încearcă să stea doar pe fapte pozitive) de către Nicoleta reiese o acțiune coerentă, dar în două faze distincte, a Centrului de la Paris. Una de modelare și activare a resurselor civice ale literaturii, pînă-n '89, și una de trasare a unei ferme linii ideologico-literare, după căderea comunismului. Punerea faptelor și argumentelor pe un portativ de coerență devine abia pentru faza a doua de nivelul virtuozității demonstrative (și, evident, polemice). Una dintre concluziile care i se impun Nicoletei e că "direcția de dreapta în cultura română post comunistă" (p. 132) e opera celor doi (Ierunca-Lovinescu), de unde se trage și fundamentalismul anticomunist de după comunism, practicat de unii ca vocație *post factum*. Asta cu toate că "influența grupului de la Paris va slăbi pe zi ce trece, pe măsură ce structurile culturale interne de putere se vor consolida" (p. 141). Nuvela acestei consolidări a avut drept acte dramatice "marginalizarea sau chiar linșarea intelectuală" a două categorii concurente la centralitate (sau doar la existență): "cei ce s-au numit *apolitici* și [...] disidenții autentici" (p. 143). Strategia de impunere a dreptei culturale e analizată nu fără umor (cum e, bunăoară, cazul în "*momentul de glorie al căpitanului Soare*"), dar, în același timp, Nicoleta nu poate să nu constate eficiența acestei strategii. Deși, zice ea, "marca stilistică" a dreptei culturale "este una elegiacă, de lamentație superioară ce poate fi rezumată prin refrenul unei manele de tip *dușmanii mă urășe*" (p. 192). Eseul Nicoletei Sălcudeanu e o demonstrație argumentată despre trecerea de la revizuire la revizionism. În orice caz, scenariul propus de ea are coerența și stridența evidențelor.

Dialog

... Nu-mi spune cine
Va veni-ntr-o seară,
Cu-o floare neagră
Ruptă, la chitară.

Te rog, nu-mi spune
De norocul meu...
E-un ban de aur,
Dar e-atât de greu
De-acolo să-l ridic
Și să-l ascund
În gândul meu
Ca-ntr-un adânc profund.

Te rog, nu-mi spune,
Inimă de ai,
Eu vreau să mi te știu
Precum erai.

Nu-mi spune
Cine va veni-ntr-o seară
Cu-o floare neagră
Ruptă, la chitară,
Să-mi cânte cântecul
Etern durut, cum țipătul
Întâiului născut.

Te rog, nu-mi spune,
Inimă de ai.
Eu vreau să mi te știu
Precum erai.

Vers

O, nu vă
minunați prea tare.
Și eu fac parte
din secta poezilor.

Poemgnomic

- Afiș -

Nu lăsați
impostorii
să ajungă genii!

Fapta

Călătoresc cu ochii
printre litere.
Mai fur ceva aur
și argint din aura lor.

Culmea,
această hoție
nu se pedepsește.
Cineva mi-a spus că,
mai degrabă,
fapta te-ar înnobila.

Asemenea

lui Van Gogh

Iată cum
imaginația mea
se odihnește pe tine,
“melancolie activă”,
de care sunt acaparată.

Cel rău și Cel bun
de mână mă luați fiecare,
purtat fiind între
lumină și întuneric,
între tentație și speranță,
asemenea unui zeu
de curând renăscut..
Iată cum
imaginația mea...

O rugămintă

Moarte,
îți încredințez
copilul acesta
încă de la naștere.

O singură rugămintă
am la tine:
mai uită de el.

Nebunie

Umbrele noastre
se întâlnesc,
se lovesc,
se întretaie.
Curge o boare
de vis, o văpaie.

Curge sărutul
prelins pe făpturile
noastre, aleargă
nebul spre pădure,
spre locul acela ascuns,
unde doar o rază de
jeratic ar fi de ajuns.

Poem

Plâng peste tine,
trupul meu de lut,
încă de când sunt viu,
iar giulgiu
lacrima să-ți fie.

(...și să renaști,
melancolie.)

Poemul acesta

Poemul acesta
se scrie, inconștient, pe sine:

Rămas cu brațele
deschise, vrea să spună
că, deși l-ați uitat,
el încă vă mai iubiește.

Discreție

Țineți-vă bucuria
în palme,
ca pe un pui de
vrabie care de abia
a învățat să zboare.

Țineți-vă bucuria
în palme..

Aveți grijă, nimeni
nu se va bucura de ea.

(...Și, amintiți-vă de
domnul Schopenhauer:
“Ce nu vrei să afle dușmanul,
nu spune prietenului tău.”
citat din memorie)

Povară

romancierului Nicolae Breban

Îl port în mine
pe dușmanul meu.
Sunt arc și țintă,
toate deopotrivă.

Sunt gând de moarte
și, la fel, de viață.

Născut în urma
propriei mele clipe,

mi-e greu să mă
suport pe mine însumi.

Sunt arc și țintă...

Poem

Sunt trist
ca o mireasmă
ce-acoperă un mort.

Dar sunt vecii
sub negre catedrale.

O, alba mea singurătată,
și pentru tine,
moartea-i o mirare.

Poem neterminat

Lumină, lumină,
cât mai multă lumină
pe acest păcat care sunt.

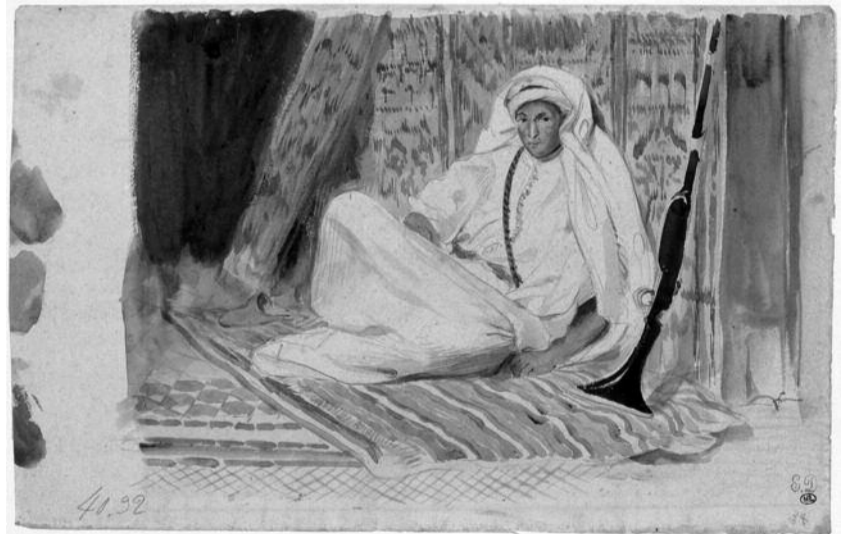
Cândva, nu știu când,
de-am să prind rădăcină,
o literă mă va mângâia,
un cuvânt.

Galop

Aleargă-n câmpia nemărginită,
unde ielele au jefuit
floarea-soarelui,
dă iarba la o parte
și pune urechea la pământ,
îmi vei auzi răsufierea.

Poezia

După ce m-a jefuit,
mi-a luat
toate tainele,
am rămas gol în
fața lumii, de parcă-mi
furase hainele.

Umblam năuc,
cu jenă, cu rușine
și mă întrebam:
Doamne, de ce ai
adus pe pământ
spovedania, ca pe un idol,
ca pe un diavol,
să mă facă să vorbesc,
să pun sufletul
meu pe tavă, pe lumina
zilei? Unde sunt
tainele mele, în cutia
milei?

Mai bine rămâneam
nespedit și zăceau
în mine
ca aurul îmbătrânit.

*Moarte,
îți încredințez
copilul acesta
încă de la
naștere.*

*O singură
rugămintă
am la tine:
mai uită de el.*

Un mare prozator rus contemporan – Mihail Șişkin

...face Putin, actualul șef al Rusiei, ce trebuie pentru democratizarea Rusiei? Vezi să nu! El scrie cu amărăciune: «În 1991, am fost capabili de a ne elibera de conducerea comunistă, dar am fost incapabili de a ne elibera de noi înșine. Fuseserăm naivi...».

În România, editurile mari preferă scriitorii occidentali, din rațiuni inclusiv de piață, dar află cu uimire adesea că rușii sunt iubiți în Occident pentru performanțele lor literare și atunci decid că e cazul să ne conformăm și noi. Bun, e bine că măcar ne orientăm. O literatură în care scriu autori ca Iuri Mamleev („Sectanții”, „Ceilalți”), Vladimir Sorokin („Viscolul”, „Gheața”, „Ziua opricinicului”, „Kremlinul de zahăr”, „Inima celor patru”), Sașa Sokolov („Școală pentru proști”), Viktor Pelevin („Mitraliera de lut”, „Generația P”), Viktor Erofeev („Stalin cel bun”, „Frumoasa rusoaică”), Tatiana Tolstaia („Zâtul”), nu poate fi decât una de vârf. Nu mai vorbim despre autori care au scris, fără a fi editați, în perioada stalinistă: Boris Pasternak, „Doktor Jivago”, Bulgakov, „Maestrul și Margareta”, Andrei Platonov, cu inegalabilul „Cevengur”, Iuri Dombrovski, tradus recent la ALL cu două romane („Facultatea lucrurilor de prisos” și „Maimuța vine să-și ia craniul”), Vasili Grossman („Viață și destin”). De Soljenițin ce să mai spun?

Toți acești autori sunt traduși și editați în întreaga lume, iar stilul lor personal i-a făcut pe cunoscători să afirme că marea literatură rusă continuă să propună autori comparabili cu clasicii recunoscuți. Mihail Șişkin (n. 1961), asemuit cu Nabokov, dar și cu Joyce, era perfect necunoscut în România până la publicarea unui minunat roman de dragoste, război și moarte, „Scrisoriar”, însă notorietatea sa internațională este deja recunoscută prin acordarea unor premii importante. Autorul, tradus în românește de Antoaneta Olteanu, cea care traduce și alți autori ruși exponențiali, trăiește la Zürich și la Berlin (scrie inclusiv în germană) și a fost premiat pentru cărțile sale cu Premiul Grinzane Cavour (2007), Premiul internațional Haus der Kulturen der Welt (2011), iar în Rusia a primit cel mai important premiu acordat pentru roman, Marea Carte (2006). Apropos, acest premiu al rușilor e în valoare de 100.000 de dolari. Să nu ne amăgim cu premiile noastre sărmăne...

De curând am putut citi în revista „New Republic”, numărul din 1 iulie, un formidabil articol al lui Șişkin, „De la Pușkin la Putin”, în care încă tânărul autor face o analiză spectrală a societății rusești, văzută prin legătura simbolică dintre cei doi poli istorici ai conștiinței acesteia: omul politic și scriitorul, *diarhia*, după expresia sa concentrată. Șişkin nu este doar un mare prozator, ci și o conștiință democrată acută. A crezut în schimbarea produsă după 1991, dar a fost repede dezamăgit. El pune sub lupă evoluția unei societăți pentru care Dumnezeu gândise, în secolul al XIX-lea, un binom de existență/putere unicat în Europa și în lume: regele-împărat și nebunul-întru-Dumnezeu. Tolstoi, ne spune Șişkin, a venit și a ocupat locul nebunului întru Dumnezeu (Rasputin ar fi unul dintre ei), iar Pușkin, deși rebel la tinerețe („De ce dracului m-am născut eu în Rusia cu creier și talent!”) a reușit să-l facă pe Nicolae I să gândească astfel: „Noul țar l-a convocat pe poetul exilat la Kremlin cu ocazia încoronării sale, și l-a întrebat: de partea cui ar fi trecut în acea zi de decembrie? Pușkin a răspuns sincer că ar fi fost cu prietenii săi (*e vorba de complotul Decembriștilor împotriva țarului Nicolae I, din decembrie 1825, n.m. N.C.*). Acesta fusese momentul de adevăr pentru literatura rusă. Țarul l-ar fi putut distruge pe poet cu simpla mișcare a condeiului. Dar Nicolae a simțit că puterea țaristă nu ar putea exista în Rusia fără binecuvântarea celeilalte puteri supreme. Înțeleptul Nicolae a fost forțat să facă un compromis și s-a autoproclamat Primul Cititor al

Primului Poet. Acea discuție dintre țar și poet la Kremlin a fost începutul diarhiei în cultura și conștiința rusă. Tânărul Pușkin, autor al „Pumnalului”, a încetat să existe. El a fost înlocuit de un Pușkin matur, poetul național al Rusiei. Cel dinainte ridica în slăvi violența ca fiind calea către libertate. Cel de apoi știa că violența nu duce nicăieri.”

Violența a însoțit constant istoria Rusiei, o violență îndreptată în afara granițelor, dar și una internă, apocaliptică, dezvăluită de cărțile marilor scriitori care au pățimit în Gulag: Șalamov, Soljenițin, Dombrovski. S-a întâmplat că mari poeți sau scriitori au fost confiscați (în legendă sau în viață) de putere și astfel au devenit simple orhidee la butoniera fracului conducătorilor. Opusul lui Pușkin, poetul național adică, a fost considerat Iosif Brodski, poetul încarcerat pentru că nu era... în „câmpul muncii”. Cuvintele spuse de el la proces sunt memorabile și azi. Atunci când judecătoarea îl întreabă unde lucrează, poetul răspunde cinstit – și de aici un dialog halucinant, demn de o pagină suprealistă:

Judecătoarea (numele ei e Savelieva): Răspundeți, de ce nu lucrați?

Iosif Brodski: Am lucrat. Scriam versuri.

Judecătoarea: Asta nu ne interesează. Ne interesează la ce instituție ați lucrat?

Brodski: Am avut contracte cu editurile.

Judecătoarea: În general, care e specialitatea dumneavoastră?

Brodski: Sunt poet. Poet-traducător.

Judecătoarea: Și cine v-a recunoscut ca poet? Cine v-a înscris la poezi?

Brodski (fără aroganță): Nimeni. Dar cine m-a înscris la specia umană?

Judecătoarea: Ați învățat pentru asta?

Brodski: Pentru ce?

Judecătoarea: Să fiți poet. N-ați încercat să terminați o facultate, unde sunt pregătiți... unde se învață asta...

Brodski: Nu m-am gândit că asta și-o poate da facultatea.

Judecătoarea: Dar atunci, cine?

Brodski: M-am gândit că asta vine (descumpănit) de la Dumnezeu. Judecătoarea: Aveți vreo pretenție la completul de judecată?

Brodski: Aș fi vrut să știu de ce am fost arestat?

Judecătoarea: Asta e întrebare, nu pretenție.

Interogatoriul i-a fost luat poetului la Judecătoria raionului Dzerjinski din Leningrad, în 1964. Și fiindcă poetul nu poate sta prea aproape de putere fără să fie atins de tupeul ei, iată ce gândea Brodski: „Dacă îți era dat să fii născut într-un imperiu, este mai bine să trăiești într-o provincie îndepărtată, lângă mare.”

Șişkin nu se oprește aici cu analiza și ajunge în vremurile noastre: face Putin, actualul șef al Rusiei, ce trebuie pentru democratizarea Rusiei? Vezi să nu! El scrie cu amărăciune: «În 1991, am fost capabili de a ne elibera de conducerea comunistă, dar am fost incapabili de a ne elibera de noi înșine. Fuseserăm naivi. Totul părise simplu și clar: țara noastră fusese deturnată de o bandă de comuniști, și dacă reușeam să alungăm partidul, granițele s-ar fi deschis și ne-am fi întors la familia globală de națiuni care trăiau după legile democrației, ale libertății și respectului pentru dreptul individual. Erau precum cuvintele unui basm despre un viitor de neatins: „parlament”, „republică”, „constituție”, „alegeri.” Dar aceste timpuri mitice când Nicolae I era Primul Cititor al lui Pușkin, iar Stalin citea

personal cărțile câștigătorilor Premiului Stalin, sunt demult apuse. Poetul nu se poate alinia cu acest uzurpator al tronului, în special pentru că acest despot nu citește. Este imposibil să îți imaginezi pe Putin, micul colonel KGB gri, cu o carte în mâini.»

„Scrisoriar” („Pismovnik”, în rusă), *Curtea Veche*, 2012, este romanul epistolar care unifică suflete, lumi îndepărtate și care învinge moartea prin dragostea eternă a două suflete îngemănate. Sașa și Volodea sunt despărțiți de război, își trimit scrisori, iar până la un punct romanul poate fi descris ca unul al fericirii depline: s-au iubit cu pasiune, au fost un scurt timp împreună, periutele lor de dinți s-au atins în același pahar („lucurile cele mai simple te pot face să mori de fericire”, spune Sașa). Cei doi se iubesc și se ocrotesc cu gingășia ființelor pure, iar autorul, fără să înfrumusețeze inutil idila lor, descrie cu finețe psihologică stările și pragurile magice prin care trec îndrăgostiții. Tehnica narativă este excelentă, scrisorile nu sunt neapărat replici una alteia, ci completări fericite, prin intuiție și trăire ardentă, iar naturalitatea cu care personajele își comunică și povestesc viețile are darul de a apropia cititorul de diversele paliere ale poveștii. Volodea trebuie să plece la război (Răzcoala Boxerilor, din China anulul 1900) și îi scrie iubitei rămasă acasă povestindu-i odiseea înaintării lor pe un front straniu. Carnagii, orașe distruse, ținuturi neospitaliere, destine umane frânte, cu spectrul amenințării cotidiene a morții, epistolarul lui Volodea este o mostră de stoicism inclusiv filozofic, romanul în roman al maturizării unui bărbat care își rememorează pentru iubită copilăria și adolescența, salvând de la uitare o viață și un destin. În copilărie ascunde sub o tufă o cutie de biscuiți în care pune amintiri despre cei dragi crezând astfel că-i face nemuritori! Îi plac luptele cu armate de nasturi, fără să știe că mai târziu va participa la una adevărată. Și nasturii mor, nu-i așa? Ea, angajată la un spital, continuă să îl aștepte și își descrie la rândul ei copilăria și adolescența, cu plusurile și eșecurile inerente, relația contorsionată cu o mamă posesivă, plăcerea jocului cu tatăl (acesta se va despărți de mamă), primele iubiri până la întâlnirea cu Volodea. De altfel, ambii îndrăgostiți povestesc eșecul în dragoste al părinților lor tocmai pentru ca iubirea lor să poată trece peste falia de timp, spațiu și fatalitate ce-i desparte. Și îi va despărți pentru totdeauna, pentru că Volodea va muri în măcelul asiatic, iar Sașa va trăi întreaga viață, deși va avea câteva legături pasagere, cu amintirea perenă a unei mari iubiri. Sentimentul de mare roman este potențat nu doar de tehnica strălucită și de finețea psihologică investite de autor într-o poveste de dragoste și de moarte, dar și de faptul, excelent realizat, ca „găselnită” auctorială, că Volodea continuă să trimită scrisorile sale și după ce... moare. Cuvântul se întrupează tocmai din această mare pasiune confesivă. Cei doi se ating astfel prin intermediul cuvintelor, și în lumile diferite în care se află, realizând astfel perfectă uniune: „ca și trupurile, sufletele se pot atinge și nu există nici un fel de spațiu între ele. Iar oamenii ajung ceea ce au fost mereu: trup și lumină.”

Fraza esențială care conține în miezul său întreg romanul poate fi aceasta, una simplă pe care o poate scrie oricare dintre noi, dar pe care nu știu câți o pot trăi cu adevărat: „Dacă îți s-a dăruit, trebuie să dăruiești și tu, pentru a rămâne ceva.”

Eu cred că Putin ar trebui să citească această carte a lui Șişkin. S-ar putea să-i placă. Mai ales „fazele” cu război...

